



Π.3.1.4 *Ολοκληρωμένα παραδείγματα εκπαιδευτικών σεναρίων  
ανά γνωστικό αντικείμενο με εφαρμογή των αρχών σχεδίασης*

**Παραδειγματικό σενάριο  
στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας**

**Αξίες και ιδέες σχετικές με τον πόλεμο και την  
ειρήνη, όπως αναδεικνύονται μέσα από τη Λογοτεχνία  
και φωτίζονται από την Ιστορία**

**ΙΩΑΝΝΑ ΧΑΛΙΣΙΑΝΗ**



**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ  
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

**Θεσσαλονίκη 2011**



## ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

**ΠΡΑΞΗ:** «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ:** Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

**ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ:** ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

**ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ:** Π.3.1.4 *Ολοκληρωμένα παραδείγματα εκπαιδευτικών σεναρίων ανά γνωστικό αντικείμενο με εφαρμογή των αρχών σχεδίασης*

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ:** ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

**ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ:** ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: [centre@komvos.edu.gr](mailto:centre@komvos.edu.gr)



## Περιεχόμενα

Ταυτότητα Σεναρίου.....	5
Συνοπτη περιγραφή .....	7
Στοχοί – σκεπτικό.....	9
Γνώσεις για τον κόσμο και στάσεις, αξίες, πεποιθήσεις .....	9
Γνώσεις για τη γλώσσα και/ή το αντικείμενο της κάθε επιστημονικής περιοχής .....	9
Γραμματισμοί .....	10
Λεπτομερής παρουσίαση της προτασης .....	11
Θεωρητικό πλαίσιο.....	11
Διδακτική πορεία – Διδακτικές πρακτικές .....	12
Γενικά.....	12
Αφόρμηση .....	15
1η ενότητα - φάση: Αξίες σχετικές με την αγωνιστικότητα που επιδεικνύεται στον πόλεμο (ηρωισμός, πατριωτισμός, αυτοθυσία) σε έργα της μεσαιωνικής και νεότερης ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής .....	17
2η ενότητα - φάση: Κριτική του πολέμου-αντιπολεμικές ιδέες και αξίες στη νεότερη και σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία.....	21
3η ενότητα - φάση: Αξιοποίηση ενός λογοτεχνικού συμφραστικού πίνακα και ενός σώματος μη λογοτεχνικών κειμένων (αντιπροσωπευτικών του δημοσιογραφικού ή του σχολικού λόγου) για την παράλληλη έρευνα στις σημασίες λέξεων.....	24
4η ενότητα - φάση: Έρευνα στο διαδικτυακό τύπο με σκοπό την επιλογή κάποιου άρθρου που εκθέτει απόψεις και κριτικό προβληματισμό γύρω από τον πόλεμο. Σχολιασμός - κριτική του περιεχομένου του, της γλώσσας, του ύφους του (συνεργατική παραγωγή γραπτού λόγου).....	25
Αξιολογήση.....	26
Φύλλα εργασίας .....	27
Άλλες εκδοχές .....	27



Κριτική προσεγγίση..... 27

Βιβλιογραφία ..... 28

---



## ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Τίτλος: Αξίες και ιδέες σχετικές με τον πόλεμο και την ειρήνη, όπως αναδεικνύονται μέσα από τη Λογοτεχνία και φωτίζονται από την Ιστορία

Δημιουργός: Ιωάννα Χαλισιάνη

Μάθημα: Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη: Α΄-Β΄-Γ΄ Λυκείου

Συνεργαζόμενοι εκπαιδευτικοί και εμπλεκόμενα διδακτικά αντικείμενα: Το προτεινόμενο σενάριο διδασκαλίας εντάσσεται στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και στοχεύει στην ανάπτυξη κριτικού προβληματισμού γύρω από τις ανθρώπινες αξίες και ιδέες που αναπτύσσονται με επίκεντρο το πρόβλημα του πολέμου και της ειρήνης. Στην υλοποίησή του εμπλέκονται και αξιοποιούνται τα διδακτικά αντικείμενα της Ιστορίας και της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, από τα οποία αντλούνται: α) υλικό που λειτουργεί ως ερέθισμα για σκέψη και β) θέματα εργασιών διερευνητικού τύπου που αποτελούν αφορμές για στοχοθετημένη και εμπλαισιωμένη παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου. Τα εμπλεκόμενα γνωστικά πεδία (Νεοελληνική Γλώσσα, Ιστορία και Νεοελληνική Λογοτεχνία) αποτελούν αντικείμενο διδασκαλίας των φιλολόγων, επομένως δεν απαιτείται ανάμειξη εκπαιδευτικών άλλων ειδικοτήτων.

Τάξεις/ηλικίες στις οποίες απευθύνεται: Το παρόν σενάριο απευθύνεται στις τάξεις του Λυκείου, με τις αναγκαίες προσαρμογές που προϋποθέτει η εναρμόνισή του με τη διδακτέα ύλη της Λογοτεχνίας και της Ιστορίας σε κάθε τάξη. Ως διαθεματικό σχέδιο μαθήματος διαπερνά το πρόγραμμα σπουδών και προϋποθέτει κάποια αναδιάρθρωση της ύλης στα εμπλεκόμενα μαθήματα, η οποία δεν θα πρέπει να προσεγγιστεί γραμμικά.

Χαρακτήρας σεναρίου: Το σενάριο αποτελεί ευέλικτη πρόταση, που επιδέχεται προσαρμογές και βελτιώσεις ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο αλλά και με την ιεράρχηση διδακτικών στόχων και προτεραιοτήτων από τον/την εκπαιδευτικό. Σε μια προσαρμοσμένη εκδοχή του έχει εφαρμοστεί σε τμήμα της Β΄ Λυκείου, εφαρμογή



κατά την οποία αξιοποιήθηκαν κείμενα από το εγχειρίδιο Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της ίδιας τάξης.

Το σενάριο θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στο πλαίσιο υλοποίησης κάποιου διαθεματικού εκπαιδευτικού προγράμματος, όπως αυτά που προωθεί η Έδρα της Unesco στο Α.Π.Θ. και το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης για την Ειρήνη (<http://www.unesco.auth.gr/unescochair/gr/default.asp>) ή το Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη (Κ.Ε.Δ.Ε. <http://www.kede.org/>). Εδώ θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι τέτοιου είδους εκπαιδευτικά προγράμματα στοχεύουν κυρίως σε κοινωνική ευαισθητοποίηση των μαθητών και στην καλλιέργεια στάσεων εναντίον του ρατσισμού και της βίας. Η παρούσα πρόταση στοχεύει, όπως επισημάνθηκε, σε μια κριτική προσέγγιση του πώς τοποθετείται διαχρονικά η ανθρώπινη φύση απέναντι στον πόλεμο.

Προσδιορισμός των χρονικών πλαισίων της πρότασης: Η υλοποίηση της πρότασης δεν προϋποθέτει απαραίτητα να αξιοποιηθεί χρόνος στο πλαίσιο ημιτυπικών ή άτυπων πρακτικών γραμματισμού (εξωσχολικές δράσεις, προγραμματισμένες επισκέψεις και πολιτιστικές δράσεις), παρά μόνο αν κάτι τέτοιο κριθεί αναγκαίο από τους διδάσκοντες και αν μπορούν να αξιοποιηθούν ενδιαφέρουσες δράσεις της τοπικής κοινότητας (εικαστικές εκθέσεις, θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές). Πιθανώς να χρειαστεί η διάθεση εξωδιδασκτικού χρόνου από τους μαθητές για την αναζήτηση κατάλληλου σε κάθε φάση υλικού ή για τη συνεργασία με τους συμμαθητές τους σε περίπτωση που δεν επαρκούν οι ώρες διδασκαλίας των εμπλεκόμενων γνωστικών πεδίων.

Χρονική διάρκεια: Μέχρι 22 διδακτικές ώρες

Προϋποθέσεις υλοποίησης για εκπαιδευτικό και μαθητή: Το προτεινόμενο σενάριο αντλεί στοιχεία από σύγχρονες θεωρίες για τη γλωσσική διδασκαλία και για τη διαδικασία ενδοσχολικής μάθησης. Οι δραστηριότητες που το απαρτίζουν είτε μπορούν να ενταχθούν σε ένα ευρύτερο σχέδιο ερευνητικής εργασίας (project), που για να υλοποιηθεί στο σύνολό του απαιτεί αρκετές ώρες από τον σχολικό χρόνο, είτε



μπορούν να αποσπαστούν και να υλοποιηθούν αυτόνομα ως εμπλουτισμένες δράσεις στο πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας. Στην πρώτη περίπτωση, το σενάριο είναι απαιτητικό σε χρόνο, ενώ στη δεύτερη δεν προϋποθέτει σημαντικές παρεκκλίσεις από το τυπικό πρόγραμμα σπουδών.

Για την υλοποίησή του απαιτείται η διάθεση του σχολικού εργαστηρίου Η/Υ και του υπόλοιπου αναγκαίου τεχνολογικού εξοπλισμού. Οι εκπαιδευτικοί που θα αναλάβουν την εφαρμογή του χρειάζεται να είναι εξοικειωμένοι με τον συντονισμό ερευνητικών εργασιών των μαθητών, οι μαθητές με την ομαδική εργασία, ενώ αμφότεροι χρειάζονται προηγούμενη εξοικείωση με την αξιοποίηση των Η/Υ και του διαδικτύου ως περιβαλλόντων έρευνας και παραγωγής λόγου. Πιο συγκεκριμένα, από πλευράς του δασκάλου απαιτείται η υιοθέτηση πιο ευέλικτης στάσης απέναντι στο πρόγραμμα σπουδών, ώστε να αποδεσμευτεί από την απλή διεκπεραίωση της διδακτέας ύλης που ορίζουν τα σχολικά εγχειρίδια και να παίξει ουσιαστικό ρόλο τόσο στην παραγωγή και τη διαμόρφωση του διδακτικού υλικού, όσο και στον σχεδιασμό, τον συντονισμό και την ανατροφοδότηση των δράσεων που θα αναλάβουν οι μαθητές.

Υλικοτεχνική υποδομή: Εργαστήριο ηλεκτρονικών υπολογιστών, βιντεοπροβολέας ή διαδραστικός πίνακας.

#### ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

---

Ο θεωρητικός προβληματισμός γύρω από τον πόλεμο (αιτίες, συνέπειες) και την ειρήνη (αξία και αναγκαιότητά της, προϋποθέσεις διατήρησής της) εντάσσεται στους θεματικούς κύκλους που προσεγγίζονται στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Λύκειο. Το παρόν σενάριο εκτυλίσσεται με επίκεντρο τον σχετικό προβληματισμό, αλλά δεν επικεντρώνεται στη συνήθη ανάλυση του ζητήματος, αυτήν δηλαδή που στοχεύει απλώς στην προετοιμασία των μαθητών να ανταποκριθούν στην ανάπτυξη σχετικών θεμάτων κατά την παραγωγή γραπτού λόγου (παρότι δεν αποκλείει και αυτού του είδους την εξάσκηση-προετοιμασία). Το σενάριο επικεντρώνεται στο να καλλιεργήσει στους μαθητές προβληματισμό όχι μόνο σε

σχέση με την αυτονόμητη φρίκη του πολέμου και την αναγκαιότητα της ειρήνης, αλλά και σε σχέση με το γεγονός ότι αναπτύσσονται ανθρώπινες αξίες οι οποίες δε συνδέονται μόνο με την ειρήνη αλλά και με τον πόλεμο (ιδέες και αξίες που εκλογικεύουν το γεγονός της ύπαρξης πολέμων). Το σενάριο εμπλέκει τους μαθητές στη διαδικασία να διερευνήσουν όχι μόνο πώς αποτυπώνεται η φρίκη του πολέμου στην ανθρώπινη συνείδηση, αλλά και ποιες ανθρώπινες αξίες (ηρωισμός, πατριωτισμός, ελευθερία) συνδέονται με τον πόλεμο. Τα διδακτικά αντικείμενα της Ιστορίας και της Λογοτεχνίας προσφέρονται να αξιοποιηθούν σε αυτό το σχέδιο διδασκαλίας, γιατί εξασφαλίζουν το κατάλληλο υλικό και τις αφορμές για προβληματισμό.

Το σενάριο αποτελεί ένα σχετικά σύνθετο σχέδιο εργασίας, που περιλαμβάνει αρκετές επιμέρους δραστηριότητες. Σε κάθε στάδιο της εργασίας τους, οι μαθητές αναλαμβάνουν να μελετήσουν σε ομάδες ένα ζήτημα, έχοντας στη διάθεσή τους το κατάλληλο προς επεξεργασία υλικό και υποβοηθούμενοι από συγκεκριμένα ερωτήματα που θέτει ο/η εκπαιδευτικός (φύλλο εργασίας). Αφού διέλθουν από τα αναγκαία στάδια διερεύνησης του θέματος, διαπραγμάτευσης (κυρίως όταν υπάρξει διαφωνία εντός της ομάδας) και ανατροφοδότησης (από τον/την εκπαιδευτικό και τα μέλη των υπολοίπων ομάδων), στο τέλος παράγουν κάποιο προϊόν που αποτυπώνει την εργασία που προηγήθηκε. Ο/Η εκπαιδευτικός, εκτός από τη διερευνητική προσέγγιση του θέματος, ενθαρρύνει την αυτοαξιολόγηση (αυτοκριτική) της ομάδας και την αμοιβαία αξιολόγηση των ομάδων, διαδικασίες μέσω των οποίων καλλιεργούνται στους μαθητές μεταγνωστικές ικανότητες.

Το περιεχόμενο του σεναρίου και το υλικό που θα αποτελέσει αντικείμενο έρευνας των μαθητών θα διαφοροποιηθεί ανάλογα με την τάξη στην οποία θα επιλέξει ο/η εκπαιδευτικός να εφαρμόσει το σενάριο. Αυτό ισχύει κυρίως για τις θεματικές επιλογές που θα γίνουν στο μάθημα της Ιστορίας, οι οποίες καλό θα είναι να αναφέρονται σε ιστορικές περιόδους που προβλέπεται να διδαχθούν στη συγκεκριμένη σχολική τάξη, τόσο για να είναι οικείες στους μαθητές, όσο και για να



εξυπηρετηθεί η διαδικασία κριτικής αφομοίωσης γνώσεων στο πλαίσιο του ίδιου του μαθήματος της Ιστορίας. Τα λογοτεχνικά κείμενα που θα αξιοποιηθούν δεν είναι αναγκαίο να περιορίζονται σε αυτά του διδακτικού εγχειριδίου, καλό είναι όμως να προέρχονται από τις μελετώμενες στην οικεία σχολική τάξη περιόδους λογοτεχνικής παραγωγής, ακόμη και αν προτιμηθούν συγγραφείς ή ποιητές που δεν ανθολογούνται από τους συγγραφείς του αντίστοιχου σχολικού βιβλίου.

Υπάρχει βέβαια το ζήτημα ότι οι περίοδοι λογοτεχνικής παραγωγής που εξετάζονται σε κάθε σχολική τάξη δε συμπίπτουν χρονολογικά με τις ιστορικές περιόδους που διδάσκονται στο μάθημα της Ιστορίας στην ίδια τάξη.

## ΣΤΟΧΟΙ – ΣΚΕΠΤΙΚΟ

### *Γνώσεις για τον κόσμο και στάσεις, αξίες, πεποιθήσεις*

Αναμένεται οι μαθητές:

- Να αντιληφθούν ότι οι ιστορικές αλλαγές φέρνουν αλλαγές στις ανθρώπινες αξίες και ιδεολογίες και αυτό αποτυπώνεται στη γλώσσα (εξέλιξη της σημασίας και της χρήσης των λέξεων) και στη λογοτεχνία (ποίηση και πεζογραφία). Συγκεκριμένα, η εμπειρία του πολέμου εγγράφεται με διαφορετικό τρόπο στις συνειδήσεις των ανθρώπων σε κάθε ιστορική εποχή και συνδέεται με διαφορετικές αξίες και προβληματισμούς, πράγμα που διαφαίνεται τόσο στη λογοτεχνική παραγωγή όσο και στην ίδια τη γλώσσα.

### *Γνώσεις για τη γλώσσα και/ή το αντικείμενο της κάθε επιστημονικής περιοχής*

- Γνώσεις για τη γλώσσα: Αφενός το παρόν σενάριο στοχεύει στην καλλιέργεια κριτικής ενημερότητας ως προς τους παράγοντες που οδηγούν στην πολυσημία ή αμφισημία του λεξιλογίου και του λόγου γενικότερα. Αφετέρου αποσκοπεί να καλλιεργήσει πιο δημιουργικές πρακτικές προσέγγισης του λόγου, όπως αυτές περιγράφονται στην επόμενη ενότητα, όπου εξηγείται η σχέση του σεναρίου με τους διαφορετικούς τύπους γραμματισμών.

- Βαθύτερη προσέγγιση της λεγόμενης «αντιπολεμικής λογοτεχνίας»: τι προσδιορίζει την ταυτότητα ενός λογοτεχνικού έργου ως αντιπολεμικού, ποιες αξίες και ποιους προβληματισμούς εκφράζει, ποια γνωρίσματα διέπουν ένα αντιπολεμικό λογοτεχνικό κείμενο.
- Εμβάθυνση στην μελέτη και τη γνώση εμπόλεμων ιστορικών περιόδων μέσα από την κριτική ανάλυση πηγών.

## Γραμματισμοί

### *Γλωσσικός – Κλασικός γραμματισμός*

1. Η επιδίωξη του γλωσσικού-κλασικού γραμματισμού στο πλαίσιο της παρούσας πρότασης εστιάζει μεταξύ άλλων στο πεδίο του λεξιλογίου. Επιδιώκεται οι μαθητές να εμβαθύνουν στη σημασία, τη χρήση και την πολυσημία λέξεων που εμπίπτουν στο θεματικό πεδίο «πόλεμος-ειρήνη», να συλλάβουν τις λογικές-σημασιακές σχέσεις στο πλαίσιο αυτού του σημασιολογικού πεδίου και να εκμεταλλεύονται την αμφισημία-πολυσημία των όρων για την παραγωγή νοημάτων, μεταφορικών και κυριολεκτικών.
2. Σημαντική βαρύτητα δίνεται στο να ασκηθούν στην παραγωγή κειμένων επιχειρηματολογίας, μέσω των οποίων θα εκθέτουν και θα τεκμηριώνουν τις απόψεις τους για ζητήματα που τίθενται προς διερεύνηση.

### *Νέοι γραμματισμοί*

Επιδιώκεται οι μαθητές:

- να ασκηθούν στο να αξιοποιούν σύγχρονα (ψηφιακά) περιβάλλοντα εργασίας, όπως τα λογισμικά παρουσίασης, ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, όχι μόνο για να αποτυπώνουν σκέψεις και συμπεράσματα έρευνας, αλλά και για να τα εκθέτουν σε κοινό. Συγκεκριμένα, ασκούνται στο να παράγουν ψηφιακό κείμενο, που έχει ως χαρακτηριστικά του την αφαίρεση και την πολυτροπικότητα και στο να το υποστηρίζουν μέσω της προφορικής παρουσίασης·
- να ασκηθούν στη συνεργατική παραγωγή λόγου και να αξιοποιούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις δυνατότητες των περιβαλλόντων συνεργατικής παραγωγής λόγου·

- να μάθουν να αντιμετωπίζουν την παραγωγή γραπτού λόγου ως δυναμική και όχι ως στατική διαδικασία, το τελικό προϊόν της οποίας προκύπτει μετά από διαρκείς αναθεωρήσεις και με την εξελικτική μετάβαση από κάθε εκδοχή στη νεότερή της και περισσότερο βελτιωμένη.

### *Κριτικός γραμματισμός*

Με την παρούσα πρόταση επιδιώκεται η κριτική ανάγνωση όχι μόνο των κειμένων που αποτελούν συνήθως το αντικείμενο επεξεργασίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Λύκειο (κείμενα επιχειρηματολογίας, άρθρα, επιφυλλίδες, δοκίμια κλπ.), αλλά και λογοτεχνικών κειμένων και κειμένων που είτε αποτελούν ιστορικές πηγές είτε ιστορικές αφηγήσεις και αναλύσεις. Η προσέγγιση της κριτικής ανάγνωσης λογοτεχνικών κειμένων και μάλιστα υπό τη συγκεκριμένη ερευνητική σκοπιά που προβλέπεται σε αυτό το σενάριο (ανθρώπινα βιώματα, απόψεις, αξίες συνδεδεμένα με τον πόλεμο και την ειρήνη) πιθανώς να «καταστρέφει» κάποιες φορές την αισθητική πρόσληψη και την απόλαυση του κειμένου. Επίσης, η προσέγγιση που προτείνεται για τα κείμενα που σχετίζονται με την ιστορία (πηγές ή επιστημονικές καταγραφές) δεν ακολουθεί κάποια αυστηρά επιστημονική μέθοδο ιστορικής έρευνας.

Στόχοι της κριτικής προσέγγισης που προτείνεται είναι:

- να ασκηθούν οι μαθητές στη στοχοθετημένη κριτική ανάλυση ενός κειμένου, στο πλαίσιο της οποίας θα ανιχνεύουν επιλεκτικά τα στοιχεία εκείνα που τροφοδοτούν με πληροφορίες την έρευνά τους·
- να ασκηθούν στο να συσχετίζουν τα χαρακτηριστικά ενός κειμένου με την εποχή του, το κειμενικό είδος στο οποίο ανήκει (π.χ. η λογοτεχνική αφήγηση διαφέρει σημαντικά από την ιστορική αφήγηση) τον συγγραφέα/ποιητή, την ταυτότητά του και τις θέσεις του.

### ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

#### *Θεωρητικό πλαίσιο*

Προτείνεται ως μέθοδος εργασίας για την υλοποίηση του παρόντος σεναρίου μια ανοιχτή και ευέλικτη διαδικασία η οποία υιοθετεί κάποια στοιχεία της μεθόδου



project. Σε όλες τις φάσεις υλοποίησης του σεναρίου κρίνεται απαραίτητη η εργασία των μαθητών σε ομάδες, πράγμα που προκύπτει και από τον ομαδοκεντρικό χαρακτήρα της μεθόδου project. Η σύνθεση των ομάδων καλό είναι να αλλάζει στις διαφορετικές φάσεις των εργασιών, ενώ σε κάθε ομάδα η οργάνωση και η κατανομή των ρόλων καθορίζεται από τα ίδια τα μέλη της. Τα μέλη αυτά συνδιαμορφώνουν τους στόχους, τις μεθοδεύσεις τους και την πορεία δράσης τους, ενώ ο εκπαιδευτικός φροντίζει να παρεμβαίνει μόνο όταν είναι αναγκαίο για την υποστήριξη των προσπαθειών τους. Η μέθοδος της εργασίας των μαθητών σε ομάδες είναι σύμφωνη και με το θεωρητικό μοντέλο μάθησης που υιοθετείται στο πλαίσιο της διδακτικής πρότασης, αυτό του *κοινωνικού κονστρουκτιβισμού*. Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου μαθησιακού μοντέλου, η γνώση δομείται σταδιακά και κατακτάται ως προϊόν κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Τέλος, στη διαμόρφωση της παρούσας πρότασης έχει επιδράσει το ρεύμα του κριτικού γραμματισμού, που προέρχεται από την παράδοση της κριτικής γλωσσολογίας. Σύμφωνα με την κριτική προσέγγιση, κανένα κείμενο δεν είναι ουδέτερο, αλλά αποτελεί μέρος μιας ιδεολογικά δομημένης κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Στο πλαίσιο της επιδίωξης του κριτικού γραμματισμού, το σχολείο στοχεύει να καλλιεργήσει στα παιδιά την ικανότητα κριτικής ανάγνωσης των ποικίλων κειμένων, την ικανότητα δηλαδή να αξιοποιούν τη λεξικογραμματική τους γνώση με σκοπό την κατανόηση της πραγματικότητας (Κουτσογιάννης 2010).

## ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

### *Γενικά*

Η υλοποίηση του σεναρίου μπορεί να προσαρμοστεί στο πλαίσιο σπουδών και στην προβλεπόμενη διδακτική ύλη των μαθημάτων της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και της Ιστορίας στις τρεις τάξεις του Λυκείου. Στη συνέχεια, ακολουθεί ένας ενδεικτικός ενημερωτικός οδηγός των ενοτήτων στο μάθημα της Ιστορίας και των κειμένων που περιλαμβάνονται στα εγχειρίδια της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, με τη διδασκαλία των οποίων θα μπορούσε να εναρμονιστεί η εφαρμογή επιμέρους δραστηριοτήτων.

## Α΄ Λυκείου

### Ιστορία

- Αρχαϊκή εποχή: περσικοί πόλεμοι
- Κλασική εποχή: πελοποννησιακός πόλεμος
- Ρωμαϊκή περίοδος: οι κατακτητικοί πόλεμοι για την επέκταση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας/οι εμφύλιοι πόλεμοι.

### Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

- Από το δημοτικό τραγούδι: ακριτικά, ιστορικά και κλέφτικα δημοτικά τραγούδια
- Απομνημονεύματα αγωνιστών της ελληνικής επανάστασης
- Ποίηση εμπνευσμένη από τον επαναστατικό αγώνα των Ελλήνων (Κάλβος, Σολωμός).

## Β΄ Λυκείου

### Ιστορία

- Αμυντικοί πόλεμοι της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (βαλκανικοί λαοί, Άραβες, Σελτζούκοι και Οθωμανοί Τούρκοι)
- Σταυροφορίες
- Εμφύλιοι πόλεμοι στο Βυζάντιο και στη Δύση.

### Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

- Ποίηση:
  - [Γ. Βαφόπουλος, «Η ελεγεία των αδερφών»](#),
  - [Ν. Βρεττάκος, «Ειρήνη»](#),
  - [Ο. Ελύτης, «Το Άξιον εστί»](#),
  - [Γ. Ρίτσος, «Ρωμιοσύνη»](#),
  - [Γ. Σεφέρης, «Τελευταίος Σταθμός»](#).
- Πεζογραφία:
  - Στράτης Μυριβήλης, Ηλίας Βενέζης, Γιάννης Μπεράτης, Παντελής Πρεβελάκης.

## Γ' Λυκείου

### Ιστορία (γενικής παιδείας)

- Βαλκανικοί πόλεμοι
- Α' παγκόσμιος πόλεμος
- Β' παγκόσμιος πόλεμος
- Ψυχρός πόλεμος.

*Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας (γενικής παιδείας):* στο σχολικό εγχειρίδιο υπάρχουν πολλά σχετικά κείμενα, ποιήματα και πεζά, κυρίως αντιπολεμικού χαρακτήρα. Κυρίως πρόκειται για έργα ποιητών και πεζογράφων της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, στα οποία αποτυπώνεται η εμπειρία του Β' Παγκόσμιου και του Εμφύλιου πολέμου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι οι επιμέρους δραστηριότητες οι οποίες προτείνονται και απαρτίζουν το παρόν σενάριο εκφράζουν μια ευρύτερη «φιλοσοφία» προσέγγισης κάθε επιμέρους ζητήματος, η οποία μπορεί να προσαρμόζεται σε διαφορετικό κάθε φορά υλικό έρευνας. Η μορφή που έχουν οι δραστηριότητες αυτές, όπως περιγράφονται στη συνέχεια, είναι μόνο ενδεικτική, αφού μπορούν να διαμορφωθούν κατάλληλα, ανάλογα με τη σχολική τάξη στην οποία θα απευθύνονται και την επιλογή υλικού από τον εκπαιδευτικό ή και από τους μαθητές.

Υπάρχει και η δυνατότητα οι επιμέρους δραστηριότητες να ανατεθούν (από τον ίδιο ή διαφορετικούς διδάσκοντες) σε μαθητές διαφορετικών τμημάτων και τάξεων και κάθε τάξη να προσεγγίσει οικείο με την προβλεπόμενη διδακτέα ύλη περιεχόμενο. Σε αυτήν την περίπτωση θα ήταν όχι απλώς χρήσιμη, αλλά σκόπιμη η σύνθεση των επιμέρους εργασιών σε μια σύνθετη συλλογική εργασία. Για τον σκοπό αυτό, το σύνολο των εμπλεκόμενων στο προτεινόμενο σχέδιο εργασίας (μαθητές και διδάσκοντες) θα χρειαστεί να αναλάβει τη δημιουργία και τη συντήρηση ενός ιστότοπου που θα δημιουργηθεί με την αξιοποίηση της εφαρμογής wiki, στον οποίο θα αναρτώνται οι επιμέρους εργασίες των ομάδων των μαθητών, θα συνοψίζονται και θα συντίθενται τα συμπεράσματα από τα επιμέρους στάδια της έρευνάς τους. Αυτό

σημαίνει ότι κάποιοι μαθητές θα αναλάβουν να παίζουν ρόλους συντονιστών σε ό,τι αφορά τη διαχείριση του ιστότοπου, την ανάρτηση δημοσιεύσεων και τον σχεδιασμό της αισθητικής του. Για να έχουν όλοι οι μαθητές την ευκαιρία να αναλάβουν διαχειριστικούς ρόλους, μπορεί να γίνει σε αυτούς κατανομή διαφορετικών αρμοδιοτήτων και επίσης είναι δυνατόν να διαδέχονται ο ένας τον άλλο στη διαχείριση του ιστότοπου κάθε φορά που η πορεία των εργασιών μεταβαίνει σε επόμενη φάση.

### Αφόρμηση

*(Σχολική τάξη, 2-4 διδακτικές ώρες, ανάλογα με το υλικό και τον χρόνο που θα απαιτηθεί για την ακρόαση και τη συζήτησή του)*

Η εισαγωγή στην προβληματική του σεναρίου και στις αναζητήσεις με τις οποίες θα εμπλακούν οι μαθητές μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους. Χρειάζεται υλικό που θα κινητοποιήσει το ενδιαφέρον τους για συζήτηση, γι' αυτό προτείνεται η ακρόαση τραγουδιών και η παρακολούθηση ταινιών με αντιπολεμικό περιεχόμενο. Σε περίπτωση που προτιμηθούν κείμενα (άρθρα από τον τύπο, ή λογοτεχνικά κείμενα), προτείνεται το περιεχόμενό τους να είναι αρκετά «δυνατό», ώστε να ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή τους. Ακολουθούν σχετικές προτάσεις:

α) Τραγούδια με ελληνικό κατά προτίμηση αλλά και με αγγλικό στίχο και με περιεχόμενο αντιπολεμικό ή φιλειρηνικό (πολλά αποτελούν μελοποιημένα ποιήματα):

- «Ο στρατιώτης», Μ. Λοΐζος & Κ. Μητροπούλου, από τον δίσκο *Τραγούδια του δρόμου* <http://www.youtube.com/watch?v=6gOd94MmPc4>
- «Ο στρατιώτης ποιητής», Γ. Σπανός & Μ. Σαχτούρης, από τον δίσκο *Τρίτη Ανθολογία* <http://www.youtube.com/watch?v=Zim08F8j5uU>
- «Μη με ρωτάς», Μ. Λοΐζος & Λ. Παπαδόπουλος, από τον δίσκο *Τραγούδια του δρόμου* <http://www.youtube.com/watch?v=PbXps1KDAjg>
- «Ο Γ' παγκόσμιος», Μ. Λοΐζος & Γ. Νεγρεπόντης, από τον δίσκο *Τραγούδια του δρόμου* <http://www.youtube.com/watch?v=CiexUTODoLY>

- «Στον πόλεμο ο Τζο» Μ. Λοΐζος & Γ. Νεγρεπόντης, από τον δίσκο *Τα Νέγρικα* <http://www.youtube.com/watch?v=hg7-LaHvWCc>
- «Μπήκαν στην πόλη οι οχτροί», Γ. Μαρκόπουλος, από τον δίσκο *30 επιτυχίες 1970 - 1980* <http://www.youtube.com/watch?v=cHPcu-VeQmQ>
- «Κι ήθελε ακόμη», Θ. Μικρούτσικος & Μ. Αναγνωστάκης, από τον δίσκο *Τραγούδια της λευτεριάς* <http://www.youtube.com/watch?v=9Kzzf2b6Ipw>
- «Τούτες τις μέρες», Χ. Λεοντής & Γ. Ρίτσος, από τον δίσκο *Καπνισμένο τσουκάλι* <http://www.youtube.com/watch?v=-M3OHTDf3so>
- «Αύριο μπορεί να μας σκοτώσουν», Χ. Λεοντής & Γ. Ρίτσος, από τον δίσκο *Καπνισμένο τσουκάλι* <http://www.youtube.com/watch?v=r-WHPzb95Wc>
- «Οι νεκροί», Γ. Σπανός, από τον δίσκο *Τρίτη Ανθολογία* <http://www.youtube.com/watch?v=R1gaEgKVG0E>
- «Η μπαλάντα του νεκρού στρατιώτη», Μπέρτολντ Μπρεχτ (μουσική-ποίηση) <http://www.youtube.com/watch?v=uY4j5RPAsi8>
- «The unknown soldier», The Doors, από τον δίσκο *Waiting for the sun* <http://www.youtube.com/watch?v=UDUOVyiX9fk>
- «Imagine», J. Lennon, <http://www.youtube.com/watch?v=XLgYAHhkPFs>

β) Αντιπολεμικές ταινίες: αν και υπάρχουν πολλές αντιπολεμικές ταινίες, αμερικανικής κυρίως παραγωγής, προτείνονται μόνο λίγες από αυτές ως αντιπροσωπευτικές διαφορετικών δεκαετιών αλλά και διαφορετικών κριτικών προσεγγίσεων του φαινομένου του πολέμου:

- *Θωρηκτό Ποτέμκιν* του Σεργκεί Άιζενστάιν, 1925
- *Αποκάλυψη τώρα* του Φράνσις Φορντ Κόπολα, 1979
- *Ο Τζόνι πήρε τ' όπλο του* του Dalton Trumbo, 1971
- *Underground* του Εμίρ Κουστουρίτσα, 1995
- *Χιροσίμα, αγάπη μου* του Αλέν Ρενέ, 1959
- *Τι έκανες στον πόλεμο* Θανάση του Ντίνου Κατσουρίδη, 1971
- *Ο μεγάλος δικτάτορας* του Τσάρλι Τσάπλιν, 1940



γ) Αντιπολεμικά κείμενα: Μπορούν να αναζητηθούν στο διαδίκτυο ή σε έντυπες πηγές κείμενα που να αντιπροσωπεύουν διαφορετικά κειμενικά είδη, λογοτεχνικά και μη.

Στόχος της αφόρμησης είναι να αναδειχθούν μέσα από τα τραγούδια, τις ταινίες ή τα κείμενα ανθρώπινα συναισθήματα και στάσεις απέναντι στον πόλεμο και την ειρήνη. Μετά από αυτό, τα παιδιά ενημερώνονται ότι θα ξεκινήσουν ένα «ταξίδι» στη λογοτεχνία και την ιστορία, για να ανακαλύψουν ποια είναι διαχρονικά η στάση του ανθρώπου απέναντι στον πόλεμο.

*1<sup>η</sup> ενότητα - φάση: Αξίες σχετικές με την αγωνιστικότητα που επιδεικνύεται στον πόλεμο (ηρωισμός, πατριωτισμός, αυτοθυσία) σε έργα της μεσαιωνικής και νεότερης ελληνικής λογοτεχνικής παραγωγής*

*(4-5 διδακτικές ώρες, σχολικό εργαστήριο Η/Υ, σχολική αίθουσα)*

1<sup>ο</sup> βήμα: Κριτική επεξεργασία λογοτεχνικών κειμένων, εξαγωγή συμπερασμάτων, εκπόνηση εργασιών (αρχεία παρουσιάσεων)

*(εργαστήριο Η/Υ, 2-3 διδ. ώρες)*

Για το παράδειγμα εφαρμογής που περιγράφεται στη συνέχεια επιλέγεται ως λογοτεχνικό είδος το δημοτικό τραγούδι (διαφορετικών ιστορικών περιόδων) που σχετίζεται με την περιγραφή και την εξύμνηση ηρωικών κατορθωμάτων: ακριτικό, ιστορικό και κλέφτικο.

Προτείνονται στη συνέχεια ορισμένοι ιστότοποι από τους οποίους μπορούν να αντληθούν κείμενα. Τα κείμενα μπορεί να τα επιλέξει ο/η εκπαιδευτικός ή να επιτρέψει σε κάθε ομάδα να αυτενεργήσει και να επιλέξει κάποιο κείμενο που της προσελκύει το ενδιαφέρον.

- Ιστορικά δημοτικά τραγούδια:  
[http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt\\_istorika\\_next.html](http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_istorika_next.html)
- Ιστορικά δημοτικά τραγούδια:  
<http://agiabarbarapatras.blogspot.com/2009/03/1.html>
- Ιστορικά δημοτικά τραγούδια Αρκαδίας:  
[http://m-diamantopoulou.blogspot.com/2011/03/blog-post\\_23.html](http://m-diamantopoulou.blogspot.com/2011/03/blog-post_23.html)



- Ακριτικά τραγούδια:  
[http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt\\_akritika.html](http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/txt_akritika.html)
- Ακριτικά τραγούδια:  
<http://sites.google.com/site/papasimakis/%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%85%CE%B4%CE%B9%CE%B1>
- Το κλέφτικο τραγούδι:  
<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/music/kleftiko.htm>
- Στίχοι δημοτικών τραγουδιών - Κλέφτικα:  
[http://www.xorio.gr/index.php?option=com\\_content&view=category&id=51&Itemid=78](http://www.xorio.gr/index.php?option=com_content&view=category&id=51&Itemid=78)
- Κλέφτικα τραγούδια από τη συλλογή του Σταμάτη Μακρή:  
<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/kleftika-makris.html>

Κάθε ομάδα «διαβάσει» το κείμενό της ως αντικείμενο έρευνας και υπό το πρίσμα ορισμένων κριτηρίων εξέτασης, τα οποία αποσαφηνίζονται στο φύλλο εργασίας:

Ενδεικτικά ερωτήματα - ζητήματα για το φύλλο εργασίας:

- Πώς αναπαρίσταται/αναπαρίστανται ο/οι αγωνιστής/ες στο ποίημα: εντοπίστε χαρακτηριστικά εκφραστικά μέσα με τα οποία αποδίδεται η μορφή ή ο χαρακτήρας τους. Τι διαστάσεις φαίνεται πως είχαν στα μάτια των λαϊκών δημιουργών;
- Αν υπάρχουν αναφορές σε πολέμους και μάχες, με ποιες εικόνες περιγράφονται;
- Πιστεύετε ότι ο τρόπος παρουσίασης των πολεμιστών (ακρίτες, κλέφτες και αρματολοί, αγωνιστές του '21) εκφράζει κάποια πρότυπα, ιδέες και αξίες που εμπνέουν τη λαϊκή δημιουργία;
- Πάρτε πληροφορίες σχετικά με την ιστορική περίοδο δημιουργίας του δημοτικού ποιήματος (μπορείτε να συμβουλευτείτε και τη διαδικτυακή ανάρτηση της *Ιστορίας της Νεότερης Ελληνικής Λογοτεχνίας* του Mario Vitti <http://www.scribd.com/fullscreen/18658583>) και στη συνέχεια ερευνήστε τα

γενικότερα γεγονότα και χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου, αξιοποιώντας ως πηγές:

α) τον διαδικτυακό τόπο του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού:

<http://www.ime.gr/chronos/gr/> ή <http://www.e-history.gr/>

β) το χρονολόγιο ελληνικής ιστορίας:

[http://users.uoa.gr/~nektar/history/historia\\_abstract.htm](http://users.uoa.gr/~nektar/history/historia_abstract.htm)

γ) συνδέσμους που σταχυολογήθηκαν από το Π.Ι.:

[http://www.pi-schools.gr/library/pi-lib/hb\\_s\\_istoria.htm](http://www.pi-schools.gr/library/pi-lib/hb_s_istoria.htm).

- Μπορείτε να συσχετίσετε τις αξίες σχετικά με τους πολεμικούς αγωνιστές, τις οποίες αποπνέει το κείμενο με το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η δημιουργία του;

- Εντοπίστε στο κείμενό σας λέξεις που περιγράφουν ή χαρακτηρίζουν τους πολεμικούς αγώνες και τους αγωνιστές. Επιλέξτε όσες θεωρείται πιο στενά δεμένες με το συναφές σημασιολογικό πεδίο (*μάχη, πόλεμος, αγώνας* κλπ.).

- Μεταβείτε στη διαδικτυακή έκδοση του *Λεξικού της Μεσαιωνικής Δημόδους Γραμματείας*:

[http://www.greek-language.gr/greekLang/medieval\\_greek/kriaras/index.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/medieval_greek/kriaras/index.html).

Στη συνέχεια αναζητήστε τις λέξεις που εντοπίσατε ή και άλλες λέξεις συναφείς με το σημασιολογικό πεδίο *ειρήνη - πόλεμος*. Κατά την αναζήτηση χρησιμοποιήστε μόνο το θέμα της λέξης ως εξής: *\*πολεμ\**, *\*μαχ\** κλπ. Πιστεύετε ότι έχει συμβεί κάποια σημασιακή αλλαγή σε όρους που διατηρούνται και σήμερα ή ότι αποδίδεται διαφορετική σημασιακή φόρτιση σήμερα στις ίδιες ή παρόμοιες λέξεις;

- Συγκρίνετε τα ερμηνεύματα στο μεσαιωνικό λεξικό με αντίστοιχα ερμηνεύματα στο *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών ([http://www.greek-language.gr/greekLang/modern\\_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html)).

Ποιες σημασιακές εξελίξεις παρατηρείτε; Ποιες αλλαγές στον «κόσμο», δηλαδή στην



ιστορική και κοινωνική πραγματικότητα είναι δυνατόν να δηλώνουν αυτές οι αλλαγές στο περιεχόμενο των λέξεων;

2<sup>ο</sup> βήμα: Παρουσίαση των ευρημάτων και συμπερασμάτων κάθε ομάδας. Συζήτηση-διατύπωση απόψεων και κριτικής από τις υπόλοιπες ομάδες. Σύνθεση απόψεων – εξαγωγή συνολικών συμπερασμάτων

*(σχολική τάξη, μέχρι 2 διδ. ώρες)*

Οι μαθητές κάθε ομάδας, αφού εκφωνήσουν το κείμενό τους (καλό είναι ταυτόχρονα να το προβάλλουν), διατυπώνουν τα ευρήματά τους και τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν αφού ακολούθησαν την υποδεικνύμενη από το φύλλο εργασίας πορεία εργασιών. Χρησιμοποιούν στοιχεία - αποσπάσματα από το κείμενό τους και αναφέρονται στα ευρήματά τους από τις διαδικτυακές πηγές που αξιοποίησαν προκειμένου να τεκμηριώσουν τις θέσεις ή τις διαπιστώσεις τους. Αποτυπώνουν τα απαραίτητα στοιχεία στο αρχείο παρουσίασης (διάγραμμα βασικών ιδεών και τεκμήρια των θέσεών τους), ενώ, αν το κρίνουν σκόπιμο, μπορούν να το εμπλουτίσουν και με οπτικό ή ακουστικό υλικό, εφόσον βέβαια κάτι τέτοιο προσθέτει πληροφοριακό υλικό και δεν έχει απλώς «διακοσμητικό» χαρακτήρα (το μεταφέρουν στο αρχείο παρουσίασης με τη χρήση των κατάλληλων εργαλείων). Στην ουσία κάθε ομάδα παράγει προφορικό κείμενο, στο οποίο περιγράφει, αναλύει και επιχειρηματολογεί και το οποίο υποστηρίζει κατάλληλα με το αρχείο παρουσίασης που συνθέτει.

Μετά από κάθε παρουσίαση, ακούγονται οι απόψεις και η κριτική των υπολοίπων ομάδων. Μέσω αυτής της «ζύμωσης» επιδιώκεται η ανατροφοδότηση των ομάδων και η πιο εύστοχη εστίαση στο υπό διερεύνηση θέμα.

Σκοπός της ολοκλήρωσης των εργασιών αυτής της ενότητας (όπως και των επόμενων) είναι να προκύψει ένα τελικό κείμενο, που θα συνθέτει τα συμπεράσματα και τις θέσεις όλων των ομάδων και θα αναρτηθεί στον ιστότοπο wiki που θα δημιουργηθεί γι' αυτόν τον σκοπό. Η διαχείριση αυτού του ιστότοπου θα είναι, όπως αναφέρθηκε, συλλογική και μπορεί να την αναλαμβάνει σε κάθε ενότητα-φάση ένας

εκπρόσωπος από κάθε ομάδα. Τα μέλη που σε κάθε φάση αναλαμβάνουν τη διαχείριση του ιστοχώρου και τη σύνθεση των κειμένων που θα αναρτώνται, μπορούν να αναλάβουν να τηρούν ένα είδος πρακτικών της συζήτησης που γίνεται κατά την παρουσίαση των εργασιών κάθε ομάδας, προκειμένου να αποδώσουν ακριβέστερα τον προβληματισμό που έχει αναπτυχθεί.

Σε όλη τη διαδικασία που περιγράφηκε, ρόλος του εκπαιδευτικού είναι, εκτός από το να συντονίζει την κατανομή των εργασιών, να διευκολύνει τη συνεργασία και να παρέχει διευκρινίσεις, επιπλέον να καλλιεργεί και να ενθαρρύνει την κριτική θέαση του προς επεξεργασία υλικού.

## ***2<sup>η</sup> ενότητα - φάση: Κριτική του πολέμου-αντιπολεμικές ιδέες και αξίες στη νεότερη και σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία***

*(έως 6 διδακτικές ώρες, σχολική αίθουσα και εργαστήριο Η/Υ)*

1<sup>ο</sup> βήμα: Κριτική επεξεργασία λογοτεχνικών κειμένων, εξαγωγή συμπερασμάτων, εκπόνηση εργασιών (αρχεία παρουσιάσεων)

*(εργαστήριο Η/Υ, 3-4 διδ. ώρες)*

Επειδή είναι ιδιαίτερα ευρύ το φάσμα των κειμένων της νεότερης και σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας (ποιήματα και πεζά) που είναι επηρεασμένα από βιώματα των συγγραφέων τους σχετικά με τον πόλεμο (ιδιαίτερα τους Βαλκανικούς, τους δύο Παγκόσμιους και τον Εμφύλιο), προτείνεται στον/στην εκπαιδευτικό να θέσει στόχους και προτεραιότητες και να κάνει τις δικές του επιλογές. Στην παρούσα πρόταση δεν υποδεικνύονται συγκεκριμένα κείμενα (ούτως ή άλλως ο συνολικός αριθμός αυτών που θα αξιοποιηθούν είναι πολύ μικρός σε σχέση με το σύνολο της συναφούς λογοτεχνικής παραγωγής) ούτε τίθενται περιορισμοί ως προς τους συγγραφείς-ποιητές που θα επιλεγούν. Προτείνονται μόνο ορισμένες αξιολογες ψηφιακές πηγές για την άντληση υλικού και η γενικότερη πορεία εργασιών που είναι καλό να υποδειχτεί στους μαθητές μέσω του φύλλου εργασίας. Είναι, φυσικά, όπως στην προηγούμενη ενότητα, στην ευχέρεια του/της εκπαιδευτικού να αποφασίσει αν ο ίδιος/η ίδια θα καθορίσει το υλικό που θα επεξεργαστεί κάθε ομάδα ή αν απλώς θα βοηθήσει τους μαθητές στην επιλογή κατάλληλου κειμένου, αν θα επικεντρωθεί στην



ποίηση ή την πεζογραφία ή θα φροντίσει για την εκπροσώπηση και των δύο λογοτεχνικών ειδών.

Διαδικτυακές πηγές για τη νεότερη και σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία:

- Ε.ΚΕ.ΒΙ. (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου) <http://www.ekebi.gr/>
- Ε.Λ.Ι.Α. (Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο) <http://www.elia.org.gr/>
- Εργαστήριο Φιλολογίας και Νέων Τεχνολογιών <http://www.lit.auth.gr/node/6>  
(πρόκειται για ιστότοπο του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ. που περιέχει κατάλογο διευθύνσεων στο διαδίκτυο για νεοελληνιστές)
- Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού <http://www.snhell.gr/>
- Λογοτεχνία και αντιπολεμικό πνεύμα:  
<http://spoudasterion.pblogs.gr/tags/antipolemiki-logotechnia-gr.html>
- Αναλυτικοί θεματικοί κατάλογοι διαδικτυακών διευθύνσεων, από όπου μπορούν να αντληθούν λογοτεχνικά κείμενα που προσφέρονται στην ενότητα «Νεοελληνική Λογοτεχνία» της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα (οδηγοί και πηγές - Η λογοτεχνία στο διαδίκτυο: <http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/guides/net/index.html>).

Η πορεία των εργασιών ακολουθεί παρόμοια τακτική με αυτήν που προτείνεται για την προηγούμενη ενότητα - φάση. Οι μαθητές μελετούν και πάλι το κείμενό τους υπό ορισμένο πρίσμα.

Ενδεικτικά ζητήματα - ερωτήματα για φύλλο εργασίας

- Πώς εμφανίζεται η εμπειρία του πολέμου στο ποίημα/διήγημα/απόσπασμα: ως μνήμη ή ως σύγχρονο βίωμα του συγγραφέα/ποιητή; Συμβουλευτείτε πληροφορίες για την χρονιά συγγραφής ή πρώτης έκδοσής του. Τι συμπεραίνετε;
- Ποια είναι η πιθανή συμμετοχή του ποιητή/συγγραφέα στα γεγονότα/την εμπειρία του πολέμου; Από ποια στοιχεία του κειμένου προκύπτει το συμπέρασμά σας;
- Ποια είναι η στάση, τα συναισθήματά του απέναντι στον πόλεμο; Να εντοπίσετε γλωσσικά στοιχεία ή άλλα χαρακτηριστικά του κειμένου με τα οποία δηλώνονται η στάση και τα συναισθήματα αυτά.



- Αναζητήστε στο διαδίκτυο βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα - ποιητή, καθώς και πληροφορίες για την ιστορική περίοδο κατά την οποία γράφτηκε το κείμενο. Ποιοι συσχετισμοί προκύπτουν ανάμεσα στις στάσεις, τις ιδέες και τα συναισθήματα που εκφράζει ο συγγραφέας/ποιητής και το ιστορικό κοινωνικό πλαίσιο ή τα προσωπικά του βιώματα;

- Βρείτε ένα «παράλληλο» πολυτροπικό κείμενο (τραγούδι, μελοποιημένο ποίημα, θεατρικό έργο, κινηματογραφική ταινία, κόμικ) ή εικαστικό έργο. Ως «παράλληλο» εννοούμε ένα άλλο έργο, το οποίο προσεγγίζει το ίδιο θέμα μέσα από άλλη οπτική ή με την ίδια οπτική και διαφορετικά εκφραστικά μέσα. Αξιοποιήστε τη μέχρι τώρα γνώση και εμπειρία σας, ανταλλάξτε απόψεις ως προς τον καταλληλότερο τρόπο έρευνας και εκμεταλλευτείτε τις δυνατότητες του διαδικτύου.

- Εξηγήστε σε ποια σημεία ή χαρακτηριστικά έγκειται ο παραλληλισμός ανάμεσα στο αρχικό κείμενο και στο έργο με το οποίο το συσχετίζετε. Προσπαθήστε να αποτυπώσετε τις αξίες που εκφράζει κάθε έργο.

2<sup>ο</sup> βήμα: Παρουσίαση του προϊόντος της κριτικής επεξεργασίας στην οποία υπέβαλε κάθε ομάδα το κείμενό της. Συζήτηση, διατύπωση απόψεων και κριτικής από τις υπόλοιπες ομάδες. Σύνθεση απόψεων – εξαγωγή συνολικών συμπερασμάτων (σχολική τάξη, μέχρι 2 διδ. ώρες)

Η διαδικασία που ακολουθείται είναι ίδια ή παρόμοια με την αντίστοιχη της προηγούμενης ενότητας - φάσης. Το τελικό προϊόν που παράγεται ανήκει στο κειμενικό είδος της παρουσίασης (συνδυασμός γραπτού και προφορικού λόγου με προαιρετικά στοιχεία πολυτροπικότητας).

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι επίσης περίπου ίδιος, με τη διαφορά ότι είναι πιο απαιτητικός από ό,τι στην προηγούμενη ενότητα - φάση. Σε αυτήν την ενότητα αφενός και οι προσφερόμενες διαδικτυακές πηγές είναι πολύ πιο πλούσιες έως χαοτικές και αφετέρου αφήνονται περισσότερα περιθώρια πρωτοβουλίας στους μαθητές. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα, όταν οι ομάδες «βουτάνε» στα «βαθιά νερά» του

διαδικτύου, για να επιλέξουν το δικό τους παράλληλο πολυτροπικό ή εικαστικό κείμενο.

*3<sup>η</sup> ενότητα - φάση: Αξιοποίηση ενός λογοτεχνικού συμφραστικού πίνακα και ενός σώματος μη λογοτεχνικών κειμένων (αντιπροσωπευτικών του δημοσιογραφικού ή του σχολικού λόγου) για την παράλληλη έρευνα στις σημασίες λέξεων*

*(4 διδακτικές ώρες, σχολική αίθουσα και εργαστήριο Η/Υ)*

1<sup>ο</sup> βήμα: Έρευνα - αναζήτηση, με σκοπό την καταγραφή σημασιών και σημασιακών αποχρώσεων, με τις οποίες εμφανίζονται οι λέξεις - κλειδιά της αναζήτησης

*(σχολικό εργαστήριο Η/Υ, 2 διδ. ώρες)*

Τα λογοτεχνικά κείμενα που έχουν μελετήσει μέχρι στιγμής οι μαθητές είναι επαρκής αφορμή για να συζητηθεί το θέμα της μη αναφορικής και μη κυριολεκτικής λειτουργίας του λόγου στη λογοτεχνία και οι διαφορετικές σημασίες των λέξεων ή οι διαφορετικοί τρόποι αξιοποίησης της ίδιας σημασίας σε κείμενα που ανήκουν σε διαφορετικά είδη λόγου. Έτσι, προκύπτει ως πρόκληση το να μελετήσουν τη χρήση των ίδιων λέξεων (συναφών με το σημασιολογικό πεδίο «ειρήνη - πόλεμος») στον συμφραστικό πίνακα του συνόλου του έργου του Γιώργου Σεφέρη (είναι μέχρι στιγμής η μόνη concordance που διατίθεται ελεύθερα στο διαδίκτυο και είναι προσβάσιμη στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα) και σε ένα σώμα γραπτών κειμένων μη λογοτεχνικών (είναι στην ευχέρεια του/της εκπαιδευτικού να επιλέξει ένα από τα διαθέσιμα υποσύνολα από την Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα).

Προτείνονται εναλλακτικές πρακτικές κατανομής εργασιών:

α) Κάθε ομάδα θα αναλάβει μια ορισμένη μόνο λέξη - λήμμα και θα μελετήσει τη χρήση και τη σημασία της και στα δύο σώματα κειμένων. Θα καταγράψει τις επιμέρους σημασίες της και τα περιβάλλοντα στα οποία ενεργοποιούνται αυτές οι σημασίες. Θα εκθέσει συστηματικά και ευσύνοπτα τα τελικά συμπεράσματά της σε αρχείο παρουσίασης.

β) Κάθε ομάδα αναλαμβάνει περισσότερα από ένα λήμματα, αλλά περιορίζεται σε ένα μόνο σώμα κειμένων. Το ίδιο λήμμα στο άλλο σώμα κειμένων το αναλαμβάνει



άλλη ομάδα. Μετά την παρουσίαση των δύο εργασιών, οι δύο ομάδες συνεργάζονται, με σκοπό να συνθέσουν τα συμπεράσματά τους.

γ) Οι ομάδες αλληλεπικαλύπτονται σκόπιμα και ως προς τα λήμματα που διερευνούν και ως προς το σώμα κειμένων που αξιοποιούν. Κατά την παρουσίαση, πιθανώς θα εκδηλωθούν διαφωνίες και αντιρρήσεις, που αφενός εξάπτουν κάπως το ενδιαφέρον τους και αφετέρου μπορούν να αξιοποιηθούν για μια δημιουργική σύνθεση απόψεων.

2<sup>ο</sup> βήμα: Παρουσίαση συμπερασμάτων της έρευνας στα σώματα κειμένων. Έκφραση πιθανών διαφωνιών, διατύπωση ανατροφοδοτικής κριτικής.

Η παρουσίαση των εργασιών καλό είναι να καταλήξει σε συνεργασία όλων των ομάδων, με σκοπό την παραγωγή σύντομης λεξικογραφικής εργασίας, στο πλαίσιο της οποίας θα αναδεικνύεται η πολυσημία των λέξεων και η ρευστότητα της σημασίας τους, η οποία είναι πολλαπλώς αξιοποιήσιμη ανάλογα με τον χαρακτήρα και το είδος του κειμένου που παράγεται κάθε φορά.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι παρόμοιος με τις προηγούμενες ενότητες - φάσεις. Αυτήν τη φορά θα πρέπει να επικεντρωθεί στο να βοηθήσει τους μαθητές του να αποκωδικοποιήσουν κατάλληλα τις σημασίες των λέξεων μέσα στο περιβάλλον χρήσης τους.

*4<sup>η</sup> ενότητα - φάση: Έρευνα στο διαδικτυακό τύπο με σκοπό την επιλογή κάποιου άρθρου που εκθέτει απόψεις και κριτικό προβληματισμό γύρω από τον πόλεμο. Σχολιασμός - κριτική του περιεχομένου του, της γλώσσας, του ύφους του (συνεργατική παραγωγή γραπτού λόγου)*

*(4 διδακτικές ώρες, σχολικό εργαστήριο Η/Υ, σχολική αίθουσα)*

1<sup>ο</sup> βήμα: Εκπόνηση εργασιών, έρευνα και επιλογή κατάλληλου υλικού, παραγωγή συνεργατικού κειμένου

*(2 διδ. ώρες)*

Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να ψάξει την πρόσφατη αρθρογραφία σχετικά είτε με το θέμα της παγκόσμιας ειρήνης γενικά είτε με κάποιο τρέχον ζήτημα της παγκόσμιας επικαιρότητας που την απειλεί. Οι ομάδες μοιράζονται τους διαθέσιμους διαδικτυακούς τόπους (διαδικτυακές εκδόσεις εντύπων, εκδόσεις αποκλειστικά

ψηφιακές, blogs) για να μη συμπέσουν στις επιλογές τους. Τα μέλη κάθε ομάδας επιλέγουν κατά προτίμηση κάποιο κείμενο για το οποίο έχουν να εκφράσουν, έστω και εν μέρει, διαφωνίες.

Το κείμενο που καλούνται να συνθέσουν συνιστά ένα μικτό είδος λόγου, το οποίο συνδυάζει:

- α) Ευσύνοπτη καταγραφή σε συνεχές κείμενο των βασικών θέσεων του συγγραφέα (περίληψη), μέσω της οποίας θα γνωστοποιήσουν το περιεχόμενο του στις υπόλοιπες ομάδες.
- β) Κριτική αξιολόγηση της επιχειρηματολογίας του συγγραφέα (επάρκεια και ορθότητα επιχειρημάτων, πειστικότητα).
- γ) Ανασκευή ορισμένων απόψεων με τη χρήση κατάλληλων επιχειρημάτων ή με την αποδόμηση των επιχειρημάτων του συγγραφέα.

## 2<sup>ο</sup> βήμα: Παρουσίαση κειμένων – εργασιών/άσκηση ανατροφοδοτικής κριτικής/βελτίωση κειμένων

Οι ομάδες διαβάζουν τα κείμενά τους στην ολομέλεια. Αμέσως μετά την ανάγνωση της περίληψης του αρχικού κειμένου (πρώτο τμήμα του τελικού κειμένου της εργασίας), διαβάζεται και προβάλλεται το αρχικό κείμενο και στη συνέχεια αξιολογείται η περίληψή του από τις υπόλοιπες ομάδες.

Αφού αναγνωστούν και τα υπόλοιπα τμήματα της τελικής εργασίας κάθε ομάδας που περιλαμβάνουν την κριτική της στο κείμενο (αξιολόγηση επιχειρημάτων, ανασκευή επιχειρημάτων, αντίκρουση απόψεων), οι υπόλοιπες ομάδες ασκούν τη δική τους κριτική και διατυπώνουν προτάσεις βελτίωσης του τελικού κειμένου της εργασίας (ως προς τη δομή, το ύφος, το περιεχόμενο, τη συνεκτικότητα). Τα μέλη των ομάδων στο τέλος του 2<sup>ου</sup> διώρου διαθέτουν χρόνο για να βελτιώσουν τα κείμενά τους.

Ο εκπαιδευτικός σε αυτήν τη φάση γίνεται κριτικός αναγνώστης των κειμένων που παράγονται ως εργασίες.

## ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου, δημιουργία πολυτροπικού κειμένου.

## ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

...

## ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η «σπονδυλωτή» μορφή του σεναρίου και η σχετική αυτονομία κάθε ενότητας σε σχέση με τις προηγούμενες και τις επόμενες επιτρέπει τη μη γραμμική εφαρμογή του. Οι διδάσκοντες/ουσες μπορούν να επιλέξουν να υλοποιήσουν ορισμένες μόνο από τις προτεινόμενες δραστηριότητες, να τις παραλλάξουν, να τις βελτιώσουν και να τις συμπληρώσουν ή να τις εφαρμόσουν σε μια πιο συντομευμένη μορφή.

## ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Το σενάριο στο σύνολό του είναι ιδιαίτερα χρονοβόρο και απαιτεί διαθεσιμότητα του σχολικού εργαστηρίου Η/Υ για πολλές διδακτικές ώρες. Η συνολική κριτική αποτίμηση του σεναρίου αποτυπώνεται στον παρακάτω πίνακα.

Θεωρητικό πλαίσιο	Χαρακτηριστικά δραστηριότητας
Θεωρία μάθησης	Καθοδηγούμενη διερεύνηση.
Διδακτική Γλώσσας	Η διδασκαλία είναι προσανατολισμένη στα κειμενικά είδη, ενώ ενσωματώνει στοιχεία κριτικού γραμματισμού.
Ρόλος μαθητή	Ο ρόλος του μαθητή είναι ενεργός σε διάφορα στάδια της εργασίας (αναζήτηση και επιλογή υλικού, επιλογή θέματος προς διερεύνηση). Η στάση που καλείται να υιοθετήσει είναι κριτική - διερευνητική.
Ρόλος εκπ/κού	Τροφοδοτεί με υλικό προς διερεύνηση ή υποδεικνύει τους κατάλληλους πόρους αναζήτησής του, καθοδηγεί στην έρευνα, διευκολύνει, επιλύει απορίες.
Ρόλος Η/Υ	Περιβάλλον έρευνας. Μέσο πρακτικής γραμματισμού και άσκησης στους νέους γραμματισμούς.
Σχολικός χρόνος – χώρος	Μεγαλύτερη χρονική διαθεσιμότητα από την προβλεπόμενη. Το μεγαλύτερο μέρος των διδακτικών



ωρών προτείνεται να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Frey, K. 1998. *Η «Μέθοδος Project»*. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη

Kalantzis, M. & B. Core. 2001. Πολυγραμματισμοί. Στο *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

[http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema\\_e2/index.html](http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/guide/thema_e2/index.html)

Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση των επιμορφωτών στα Πανεπιστημιακά Κέντρα Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02*. 2<sup>η</sup> έκδοση. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.

Kress, G. 2000. Σχεδιασμός του γλωσσικού προγράμματος σπουδών με βάση το μέλλον. *Γλωσσικός Υπολογιστής 2*: 111-122.

<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/default.htm>

Σταμίρη, Ε. 2010. Τι είναι η εκπαίδευση για την ειρήνη; Στο *kede.org*.

<http://www.kede.org/index.php?do=article&pcid=36>

Σταμίρη, Ε. 2010. Εκπαίδευση για την ειρήνη στην Ελλάδα. Στο *kede.org*.

<http://www.kede.org/index.php?do=article&pcid=81>

Τσιάκαλος, Γ. 2002. Εκπαίδευση για την ειρήνη. Στο *Η υπόσχεση της Παιδαγωγικής*, Γ. Τσιάκαλος, 273-279. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

[http://users.auth.gr/gtsiakal/AcrobatArxeia/Ekpaidefsi\\_gia\\_eirini.pdf](http://users.auth.gr/gtsiakal/AcrobatArxeia/Ekpaidefsi_gia_eirini.pdf)